

IV. Судове співробітництво і принципи взаємної довіри в ЄС



Олена Сінкевич

докторка юридичних наук, професорка,
професорка кафедри конституційного права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1700-9768>
ev.sinkevych@gmail.com

УДК 342.3+342.7 +343.2

СУДОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ МІЖ ДЕРЖАВАМИ – ЧЛЕНАМИ ЄС: ПРИНЦИПИ ВЗАЄМНОЇ ДОВІРИ ТА ВЗАЄМОВИЗНАННЯ

Анотація. У статті досліджуються принципи взаємної довіри та взаємного визнання при здійсненні судового співробітництва у кримінальних справах між державами – членами Європейського Союзу, їх співвідношення з принципами поваги до прав людини і фундаментальних свобод, верховенства права.

На основі аналізу доктринальних джерел, первинного й вторинного права Європейського Союзу, рішень Суду ЄС досліджено еволюцію принципів довіри та взаємного визнання при здійсненні судового співробітництва у кримінальних справах між державами – членами ЄС та виділено її етапи, їх характерні риси, розкрито сутнісні характеристики принципів взаємної довіри і взаємного визнання та розроблено концепт цих принципів. Також встановлено співвідношення між принципами взаємної довіри та взаємного визнання та принципами поваги до прав людини і фундаментальних свобод, верховенства права: при здійсненні судового співробітництва у кримінальних справах між державами – членами ЄС принципи довіри та взаємного визнання не можуть протиставлятися цінностям ЄС – принцип поваги до прав людини і фундаментальних свобод, верховенства права; принцип верховенства права та принцип поваги до прав людини і фундаментальних свобод вимагає від держави – учасниці ЄС не автоматичної реалізації принципу довіри та взаємного визнання, а здійснення всього того кола заходів, які дають змогу впевнитися, що в іншій державі – учасниці ЄС у разі видачі їй особи не будуть порушені права цієї особи і її основоположні свободи, і коло цих заходів має невичерпний характер; реалізація принципів взаємної довіри та взаємного визнання корелює з вимогою, щоб держава – учасниця ЄС упевнилась у тому, що в іншій державі учасниці – ЄС права людини і основоположні свободи не будуть порушені.

Аналізується ситуація щодо звернень національних судів держав – учасниць ЄС до Суду ЄС щодо застосування принципів взаємної довіри та взаємного визнання. Пропонується алгоритм дій, застосування якого дає змогу державі не порушити права людини і не допустити його порушення іншою державою – учасницею ЄС, що полягає в такому: 1-й етап – здійснення державою – учасницею ЄС ретельного аналізу реальності ризику порушення основоположного права людини іншою державою – учасницею ЄС; 2-й етап (у разі встановлення такого ризику) – перевірка національним судом, що виконує ордер на арешт, чи за тих обставин, що були виявлені, існує ризик для особи зазнати порушення прав людини.

Зазначається, що, інтегруючись з ЄС, Україна має вживати заходів зі зміцнення взаємної довіри між судовими органами держав – членів ЄС та України. Ключ до такого зміцнення і в реальній ефективній реалізації принципу поваги до прав людини і фундаментальних свобод, верховенства права, і в одностайному розумінні змісту принципів взаємної довіри та взаємного визнання та не ілюзорному, а реальному забезпеченні їх ефективності на практиці без політичного втручання. Стратегічними шляхами належної імплементації принципів взаємної довіри та взаємного визнання в законодавство України є такі: виключення з законодавства України норм права про пряму заборону видачі громадян України іншій державі та закріплення положень, які б дозволяли видачу громадянина України державі – учасниці ЄС для його участі в судовому засіданні в іншій державі – учасниці ЄС з наступним відправленням назад до України для відбування покарання; визначення в законодавстві України кола суб'єктів європейського ордера на арешт.

Ключові слова: права людини; верховенство права; повага до прав людини і основоположних свобод; принцип взаємної довіри; видача особи; ордер на арешт; принцип взаємного визнання; національний суд; Суд ЄС.

Фундаментом права Європейського Союзу є аксіома: “Кожна держава – член ЄС розділяє з усіма іншими державами-членами сукупність спільних цінностей, на яких ґрунтується ЄС, і визнає, що всі держави цього інтеграційного об'єднання поділяють ці цінності”. Створивши зону свободи пересування та проживання шляхом демонтажу внутрішніх кордонів, ЄС зіткнувся з проблемою, яка не втрачає своєї актуальності й сьогодні в результаті міграційних процесів та інших чинників: збільшення кількості осіб, які стають суб'єктами кримінального процесу, у тому числі в державі-учасниці, відмінній від тієї, де вони проживають. У таких ситуаціях процесуальні права підозрюваних або обвинувачених осіб є особливо важливими для забезпечення права на справедливий судовий розгляд¹, зазначає Рада ЄС. Принципи ж взаємного визнання та взаємної довіри були і є наріжним каменем судового співробітництва у кримінальних справах між державами – членами ЄС (Гаазька програма 2004 р.², Резолюція Ради ЄС про Дорожню карту щодо посилення процесуальних прав підозрюваних і обвинувачених осіб у кримінальному провадженні від 30 листопада 2009 р.³ та ін.).

З метою ефективної реалізації принципів взаємного визнання та взаємної довіри ЄС було розроблено еквівалентні стандарти процесуальних прав у кримінальному провадженні, які мають бути належним чином імplementовані та застосовуватися в державах – членах ЄС. Водночас Рада ЄС неодноразово звертає увагу на той факт, що попри значний прогрес з судового співробітництва у кримінальних справах між державами – членами ЄС експерти слухно наголошують на існуванні потреби в зміцненні взаємної довіри між судовими органами держав-членів. Ключ до такого зміцнення і в реальній

¹ Resolution of the Council of 30 November 2009 on a Roadmap for strengthening procedural rights of suspected or accused persons in criminal proceedings <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=oj:JOC_2009_295_R_0001_01> (accessed 15.06.2025).

² The Hague Programme, adopted at the European Council of 4 and 5 November 2004 <<https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/the-hague-programme-10-priorities-for-the-next-five-years.html>> (accessed 15.06.2025).

³ Resolution of the Council of 30 November 2009 (n 1).

ефективній реалізації принципу поваги до прав людини і фундаментальних свобод, верховенства права, і в одностайному розумінні змісту принципів взаємної довіри та взаємного визнання та не ілюзорному, а реальному забезпеченні їх ефективності на практиці без політичного втручання.

Так, здійснюючи міжнародне співробітництво, деколи держави – учасниці ЄС стикаються з такою ситуацією, коли, з одного боку, вони мають виконати своє міжнародне зобов'язання, наприклад, на підставі ордеру на арешт видати особу іншій державі-члену, а з іншого – сумлінне формальне виконання такого зобов'язання достеменно свідчить, що буде порушено принцип поваги до прав людини, адже усталена практика держави, в яку передається така особа, переконує, що там права цієї особи будуть порушені. У зв'язку з цим національні суди держав-учасниць звертаються до Суду ЄС з преюдиційним запитом, чи може держава не виконати своє зобов'язання з передачі особи, якщо це призведе до нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження, яке беззастережно заборонено ст. 4 Хартії основоположних прав Європейського Союзу⁴?

Також не поодинокі при здійсненні транскордонних розслідувань Прокуратурою ЄС у тих випадках, коли призначені слідчі заходи вимагають судовий дозвіл у державі – члені європейського делегованого прокурора, постає питання: яким є обсяг перегляду, який може бути здійснений національними судами, що розглядають клопотання європейського уповноваженого прокурора про надання дозволу на проведення призначених слідчих дій?

Для України, яка інтегрується з ЄС, це питання є теж актуальним з огляду і на поточний розвиток національної правової системи, і виклики, з якими вона стикається. При цьому необхідним є не лише узгодження національного законодавства з правом ЄС, а й урахування практики застосування права ЄС з наведених питань Судом справедливості ЄС.

Так, щодо низки українських громадян є ордер на їх арешт, і Україна вимагає їх повернення в Україну, а отже, можуть поставати питання, чи має держава – учасниця ЄС видати таких осіб, якщо достеменно відомо, що в нас будуть порушені їхні права. Або інша ситуація – чи має Україна видавати громадян держав – членів ЄС, якщо відомо, що в державі-члені, якій особа видається, буде порушено права цієї особи. Також при набутті Україною повноправного членства в ЄС Прокуратура Європейського Союзу через європейського делегованого прокурора в Україні здійснюватиме попередні розслідування, і перед судами України серед іншого постане питання: чи в тих випадках, коли призначені слідчі заходи вимагають судовий дозвіл у державі – члені європейського делегованого прокурора, розгляд національним судом питання про застосування цих процесуальних заходів має

⁴ Charter of Fundamental Rights of the European Union <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012P/TXT>> (accessed 15.06.2025).

розглядатися судом у світлі всіх процесуальних і матеріальних норм, установлених цією державою-членом?

Зважаючи на наведене, перед юридичною наукою постає важливе завдання гносеології принципів взаємної довіри і взаємного визнання як наріжних каменів судового співробітництва у кримінальних справах між державами – членами ЄС. Поглиблення процесів європейської інтеграції України, посилення суспільного запиту на ефективне правосуддя свідчать про потребу не лише у формальному декларуванні імплементації цих принципів в Україні, а про забезпечення ефективної їх реалізації без політичного втручання.

Незалежні системи правосуддя мають важливе значення для підтримки верховенства права та забезпечення впевненості та довіри до судових систем держав – учасниць ЄС, адже без цього принцип взаємного визнання як основа для співпраці в судовому процесі вже не функціонує. Наприклад, у 2017 р. ССВЕ і FBE повідомили президенту Анджею Дуді, що порушення або загроза автономії та незалежності судів є не лише внутрішньою проблемою для Польщі – вона має наслідки для міжнародного правового співтовариства, а також безпосередньо впливає на застосування законодавства Європейського Союзу. У зв'язку з цим Верховний суд Ірландії звернувся до Суду Європейського Союзу з проханням прийняти рішення стосовно того, чи зміни в судовій владі Польщі підривають незалежність і ставлять під загрозу співпрацю між державами-членами в рамках європейського ордеру на арешт. Питання було передане Суду, оскільки основне право на справедливий судовий розгляд не може бути гарантоване в Польщі тому, що її система правосуддя вже не діє відповідно до верховенства права⁵.

Довіра ж до правосуддя є також складовою регіональної та національної безпеки, адже ніщо так не підриває таку безпеку, як потурання спільних цінностей, на яких ґрунтується ЄС – принципів свободи, демократії, рівності, поваги до прав людини і фундаментальних свобод, верховенства права. За результатами соціологічного опитування, що проводилося соціологічною службою Центру Разумкова з 5 по 11 липня 2023 р. у рамках проекту Програми MATRA, що фінансувалося Посольством Королівства Нідерландів в Україні, більшість респондентів висловлюють недовіру судам (судовій системі загалом) (не довіряють близько 70 %), зовсім не довіряють судовій системі 34,2 % опитаних, а скоріше не довіряють 35,5 % респондентів; серед тих, хто довіряє судовій системі, 13,6 % тих, хто скоріше довіряє, і лише 5,4 % опитаних повністю довіряють⁶.

⁵ Спільна заява ССВЕ та FBE про верховенство права та принцип взаємного визнання <https://unba.org.ua/assets/uploads/cdd7200df0f8249951de_file.pdf> (дата звернення 15.06.2025).

⁶ Оцінка громадянами ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, ставлення до окремих ініціатив органів влади (Разумков Центр, 26 липня 2023) <<https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-stavlennia-do-okremykh-initsiatyv-organiv-vlady-lypen-2023r>> (дата звернення 15.06.2025); В Сліпенюк, 'Довіра до правосуддя як складова системи національної безпеки України' [2023] 4 Право та державне управління 26–32.

Попри те, що кожна держава – член ЄС має свої наслідки від процесу зближення національних законів, адже в кожній країні існують свої традиції в законодавстві у його інтерпретації та теоретичному напрацюванні норм кримінального і кримінального процесуального права, у цьому контексті дуже важливо, щоб норми кримінального та кримінального процесуального права держав – членів Євросоюзу були максимально відповідні⁷. Відповідно актуальність дослідження зростатиме, якщо охоплюватиме аналіз рішень Суду справедливості ЄС для їх подальшого практичного застосування.

В юридичній науці питання прав людини висвітлювалися в працях О. Батанова, Л. Дешко, А. Колодія, Н. Мішиної, Т. Слінько, В. Федоренка, О. Щербанюк та інших вчених; питання довіри до правосуддя, пошуку методів її підвищення – в дослідженнях Е. Воллес, М. Нів, С. Ніщिमної, О. Овчаренко та ін.; питанням судового співробітництва у кримінальних справах, що ґрунтується на принципі взаємного визнання, присвятили свої дослідження Л. Бзова, Т. Фортуна та ін. На проблемах практичної реалізації європейського ордеру на арешт фокусуються праці П. Ахінштейна, Б. Города, А. Грицьківа, М. Микієвича та ін. Водночас принципи взаємної довіри та взаємного визнання при здійсненні судового співробітництва у кримінальних справах між державами – членами ЄС комплексно не досліджувалися.

Метою дослідження є розробка концепту та розкриття сутнісних характеристик принципів взаємної довіри та взаємного визнання при здійсненні судового співробітництва у кримінальних справах між державами – членами ЄС, установлення співвідношення між цими принципами та принципами поваги до прав людини і фундаментальних свобод, верховенства права, розробка шляхів імплементації принципів довіри та взаємного визнання в законодавство України.

Академічний тлумачний словник української мови визначає термін “довіра” як “ставлення до кого-небудь, що виникає на основі віри в чиясь правоту, чесність, щирість і т. ін.”⁸. Феномену “довіра” в різноманітних його проявах присвячено достатньо досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених. Науковець А. Селігмен у праці “Проблема довіри” зазначає, що наявність довіри – суттєва компонента всіх стійких суспільних систем, а проблема становлення довіри визначає специфіку сучасності⁹. Вчений правильно доходить висновку, що в сучасну епоху довіра виникає як специфічна форма генералізованого обміну, як складова частина, властива суспільству система безумовних понять, яка регулює не лише сферу неформальних і приватних взаємовідносин, а й більш формальні, публічні та інституційні сфери¹⁰. Саме довіру Френсіс Фукуяма вважає ключовою характеристикою розвиненого

⁷ А Грицьків, ‘Європейський ордер на арешт як інститут кримінального права Європейського Союзу’ (дис д-ра філософ, 2024).

⁸ Словник української мови: в 11 томах. Том 2: Г-Ж (І Білодід (голова редкол), Наук. думка 1971) 335.

⁹ A Seligman, *The Problem of Trust* (Princeton University Press 1997) 7–8.

¹⁰ Seligman (n 9) 82–83.

людського суспільства, саме вона, на його думку, яку ми поділяємо, визначає прогрес, діє на мікро-, мезо- та макрорівнях суспільного життя¹¹.

Взаємна довіра мала принципове значення для створення зони свободи, безпеки та правосуддя Європейського Союзу, яка, як зазначають Рада адвокатів та юридичних товариств Європи і Федерація європейських колегій адвокатів у своїй спільній заяві, '<...> містить юридичну співпрацю у кримінальних справах на основі взаємного визнання судових рішень'¹². Для розвитку ЄС подолання викликів, які стоять перед ЄС загалом і державами-членами зокрема, взаємна довіра і взаємне визнання є фундаментом.

Сам принцип взаємного визнання судових рішень було сформульовано Європейською Радою в Тампері в 1999 р. Цей принцип означає, що правовий захід, установлений судовим рішенням у межах юрисдикції однієї держави – члена ЄС, повинен бути негайно визнаний, а за потреби, і виконаний у всіх інших державах-членах, забезпечуючи в них аналогічний чи подібний правовий результат¹³. Отже, правовий захід / заходи мають бути встановлені саме рішенням національного суду однієї з держав – членів ЄС (не третіх країн), і саме встановлений у судовому рішенні захід / заходи має визнати і, якщо є необхідність, виконати інша держава-член. Таке визнання і виконання орієнтовано виключно на результат, який має бути досягнутий: цей результат має бути аналогічний чи подібний до того, який досягався би в тій державі – учасниці ЄС, яка встановила захід / заходи, які має визнати і за необхідності виконати інша держава-учасниця. При цьому у визначенні, яке було надано принципу взаємного визнання судових рішень Європейською Радою, не згадується про принцип поваги до прав людини і фундаментальних свобод та принцип верховенства права.

Наближення і взаємне визнання процесуальних гарантій для підозрюваних та обвинувачених у кримінальних провадженнях на всій території Європейського Союзу забезпечила Хартія основоположних прав, яка була підготовлена в період з грудня 1999 р. по жовтень 2000 р. і проголошена на засіданні Європейської Ради в Ніцці 7 грудня 2000 р.¹⁴ Процесуальні гарантії були закріплені у вигляді спеціальних прав і принципів. Але до набрання чинності Лісабонським договором 1 грудня 2009 р. Хартія була джерелом м'якого права ЄС.

Згодом було затверджено Програму заходів, спрямованих на імплементацію принципу взаємного визнання судових рішень у кримінальних справах від 12.02.2001 р., яка складається з 24 заходів¹⁵. Вчений А. Грицьків правиль-

¹¹ F Fukuyama, *Trust: the social virtues and the creation of prosperity* (The Free Press 1995) 4.

¹² Спільна заява ССВЕ та ФВЕ про верховенство права та принцип взаємного визнання (н 5).

¹³ Presidency conclusions. Tampere European Council 15 and 16 October 1999 <https://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm> (accessed 15.06.2025).

¹⁴ Charter of Fundamental Rights of the European Union (н 4).

¹⁵ Programme of measures to implement the principle of mutual recognition of decisions in criminal matters 12.02.2001 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=oj:JOC_2001_012_R_0010_01> (accessed 15.06.2025).

но підкреслює, що в результаті реалізації принципу взаємного визнання судових рішень було створено інститут європейських ордерів, до якого входить: європейський ордер на арешт, європейський ордер на впровадження слідчих дій, європейський ордер на захист¹⁶. Аналіз вищезгаданої Програми свідчить, що в ній не було порушено питання меж принципу взаємної довіри та взаємного визнання, не розв'язувалось питання єдиних стандартів процесуальних прав у кримінальному провадженні, адже національні стандарти держав – учасниць ЄС суттєво різняться, що впливає на ефективність реалізації принципів взаємної довіри та взаємного визнання. Згодом ці питання дедалі частіше ставилися державами-учасницями і самим ЄС, експертами.

Вони були зафіксовані в Гаазькій програмі 2004 р. Зокрема, у цьому документі йшлося, що подальша реалізація взаємного визнання як наріжного каменя судового співробітництва передбачає розробку еквівалентних стандартів процесуальних прав у кримінальному провадженні, що ґрунтуються на вивченні існуючого рівня гарантій у державах-членах та з належною повагою до їхніх правових традицій¹⁷. Про межі принципів довіри та взаємного визнання, а також про кореляцію між ефективною реалізацією цих принципів і принципом поваги до прав людини в Гаазькій програмі не йшлося.

Після набрання чинності Лісабонським договором 1 грудня 2009 р.¹⁸ Хартія основоположних прав Європейського Союзу, яка містила процесуальні гарантії для підозрюваних та обвинувачених у кримінальних провадженнях на всій території Європейського Союзу у вигляді спеціальних прав і принципів, стала джерелом первинного права ЄС.

У 2009 р. Радою ЄС було ухвалено Дорожню карту посилення процесуальних прав підозрюваних або обвинувачених у кримінальному провадженні. У ній йдеться, що взаємне визнання передбачає, що компетентні органи держав-членів довіряють системам кримінального правосуддя інших держав-членів¹⁹. Тобто принцип довіри презюмується. Також для ефективної реалізації принципу довіри цим документом передбачено, що мають існувати стандарти Європейського Союзу щодо захисту процесуальних прав, які належним чином імплементуються та застосовуються в державах-членах. Тобто саме в Дорожній карті було закріплено положення, які свідчать не про декларування, а про поступальний розвиток принципу взаємної довіри та взаємного визнання.

Також аналіз положень Дорожньої карти свідчить, що в ній йдеться про необхідність пошуку балансу між принципом взаємної довіри та взаємного

¹⁶ Грицьків (н 7).

¹⁷ The Hague Programme, adopted at the European Council of 4 and 5 November 2004 (n 2).

¹⁸ Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text> (дата звернення 15.06.2025).

¹⁹ Resolution of the Council of 30 November 2009 (n 1).

визнання і принципом захисту прав людини. Крім того зазначено, що стандарти ЄС з захисту процесуальних прав мають не лише існувати, а повинні бути саме належним чином імplementовані в національне законодавство держав – учасниць ЄС.

Настав час вжити заходів для покращення балансу між цими заходами та захистом процесуальних прав особи. <...> Необхідно докласти зусиль для зміцнення процесуальних гарантій та поваги до верховенства права у кримінальних провадженнях, незалежно від того, куди громадяни вирішують подорожувати, де навчатися, працювати чи проживати в Європейському Союзі. <...> Розглядаючи майбутні дії <...> можна зосередити увагу на кожному окремому заході, щоб уможливити виявлення та вирішення проблем <...>²⁰,

йдеться у Дорожній карті. Тобто державами – учасницями ЄС мають бути вжиті належні заходи з забезпечення балансу між принципами поваги до прав людини і фундаментальних свобод, верховенства права та принципами взаємної довіри і визнання.

Отже, принципи взаємної довіри і взаємного визнання набули автономного характеру та стали основою судового співробітництва у кримінальних справах держав – учасниць ЄС. Реалізація принципів взаємної довіри та визнання в державах-учасницях має відбуватись так, щоб, здійснюючи свої повноваження, країни не порушили основоположні принципи права ЄС.

Прийняття Рамкового рішення 2002/584/ІНА про європейський ордер на арешт²¹, яке стало фундаментом прискореної екстрадиції між державами – членами Європейського Союзу, актуалізувало питання, яке потребує більш широкої дискусії: якими є межі взаємної довіри та взаємного визнання?

Як зазначають у своїх працях вчені, і між державами – членами Ради Європи, і між державами – членами ЄС високим є рівень довіри²². Але чи може одна держава – учасниця ЄС не здійснювати екстрадицію особи, якщо достовірно знає, що в іншій державі-учасниці, у яку вона передає особу, будуть порушені права цієї особи? Тобто чи може держава відмовити в екстрадиції на підставі дотримання основоположних прав. Відповідь на це питання переконливо демонструє, як ЄС захищає права людини та знаходить баланс між принципами взаємної довіри і визнання та принципами поваги до прав людини і фундаментальних свобод, верховенства права.

Серед підстав для відмови в передачі особи немає жодної, яка б була сформульована як “повага до прав людини і основоположних свобод” (ст. 3–4

²⁰ Resolution of the Council of 30 November 2009 (n 1).

²¹ Рамкове рішення про європейський ордер на арешт та процедури передачі правопорушників між державами-членами від 13 червня 2002 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b17#Text> (дата звернення 15.06.2025).

²² Т Комарова, А Лазовскі, Судова практика Суду справедливості ЄС з питань верховенства права та її значення для України: посібник (Право-Justice 2024) <<https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/66a/b96/268/66ab96268605b879785995.pdf>> (дата звернення 16.06.2025); Л Дешко, ‘Верховенство права, незалежність судової влади як цінності ЄС та дисциплінарна відповідальність судді в державах – учасницях ЄС (за матеріалами практики Суду ЄС)’ [2024] 4 Правова позиція 60.

Рамкового рішення 2002/584/ІНА про європейський ордер на арешт²³). Але в ч. 3 ст. 1 згаданого Рамкового рішення є норми права, відповідно до яких 'наслідком рішення не має бути зміна зобов'язання поважати основоположні права та основоположні правові принципи', які викладені у ст. 6 Договору про ЄС. Також у преамбулі до зазначеного Рамкового рішення йдеться, що

Рамкове рішення поважає основоположні права і дотримується принципів, визнаних у статті 6 Договору про Європейський Союз та відображених у Хартії основоположних прав Європейського Союзу, зокрема в її главі VI. Ніщо в цьому Рамковому рішенні не має тлумачитись як заборона відмови в передачі особи, щодо якої видано європейський ордер на арешт, коли з огляду на об'єктивні чинники є підстави вважати, що зазначений ордер на арешт видано з метою переслідування або покарання особи через її стать, расову належність, віросповідання, етнічне походження, громадянство, мову, політичні переконання чи сексуальну орієнтацію, або що становище такої особи може зазнати шкоди з будь-якої з цих причин. Це Рамкове рішення не перешкоджає державі-члену застосовувати свої конституційні норми щодо належного процесу <...>²⁴.

У справах, пов'язаних з екстрадицією осіб в Угорщину, Румунію, Польщу, національні суди держав – учасниць ЄС звертались з преюдиційним запитом до Суду ЄС щодо того, як діяти з передачею особи, адже в держав були обґрунтовані сумніви щодо дотримання основоположних прав людини з боку Угорщини, Румунії, Польщі.

Так, першим рішенням Суду ЄС з цього питання було рішення в об'єднаних справах C-404/15 & C-659/15 Pál Aranyosi and Robert Căldăraru²⁵. Статтею 4 Хартії основоположних прав Європейського Союзу беззастережно і без жодних винятків заборонено піддавати людину тортурам або нелюдському або принизливому поведженню або покаранню²⁶. До преюдиційного запиту національні суди спонукала ситуація в Угорщині та Румунії зі станом слідчих ізоляторів. Зокрема, у звітах Комітету Ради Європи з питань запобігання катуванням йшлося, що слідчі ізолятори в цих країнах не відповідають стандартам Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Тобто національний суд і держава, яка передає особу відповідно до ордера на арешт, мають обов'язок встановити, чи не будуть порушені права цієї особи в державі, до якої вона передається. Це демонструє, що, по-перше, права людини є тією цінністю, яка передбачає сумлінний аналіз ситуації з правами людини однією державою – учасницею ЄС щодо іншої держави-учасниці. По-друге, права людини є не лише цінністю, яка визнається всіма державами – учасницями ЄС, а й такою, порушити яку держава-учасниця та

²³ Рамкове рішення про європейський ордер на арешт ... (н 21).

²⁴ Рамкове рішення про європейський ордер на арешт ... (н 21).

²⁵ Pál Aranyosi and Robert Căldăraru v Generalstaatsanwaltschaft Bremen. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 5 April 2016. Cases C-404/15 and C-659/15 <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:62015CJ0404>> (accessed 15.06.2025).

²⁶ Charter of Fundamental Rights of the European Union (n 4).

в цілому ЄС не дозволяє. При цьому принцип довіри не суперечить вимозі, щоб держава – учасниця ЄС увпевнилась у тому, що в іншій державі-учасниці права людини і основоположні свободи не будуть порушені.

В іншій ситуації – ситуації з правами людини в Польщі – до Суду ЄС з преюдиційним запитом звертався Високий суд Ірландії²⁷. Щодо громадянина Польщі до Ірландії надійшло три ордери на арешт. Він розшукувався, щоб бути притягнутим до кримінальної відповідальності за вчинення тяжких злочинів. При цьому на час надходження таких запитів проти Польщі в Суді ЄС уже була розпочата процедура за ст. 7 Договору про Європейський Союз, були докази загрози незалежності судової влади в Польщі, масових призначень осіб на посади суддів з порушенням Конституції Польщі та права ЄС. Тобто були переконливі докази того, що в Польщі судова влада не є незалежною і що в Польщі буде порушене право вищезгаданого громадянина на справедливий суд.

У результаті розгляду зазначених справ Суд ЄС розробив двоступеневий алгоритм дій, застосування якого дає змогу державі не порушити права людини і не допустити його порушення іншою державою-учасницею. Перший етап передбачає, що держава має здійснити ретельний аналіз і зважити реальний ризик порушення основоположного права людини іншою державою – учасницею ЄС. Якщо такий ризик буде встановлено, держава має перейти до другого етапу – національний суд, що виконує ордер на арешт, зобов'язаний перевірити, чи за тих обставин, що були виявлені, існує ризик для особи зазнати порушення прав людини. При цьому, здійснюючи таку перевірку на другому етапі, національний суд однієї держави може звертатися до установи, яка видала ордер, за додатковими роз'ясненнями. Якщо за результатами проведеної перевірки на другому етапі в національного суду зберігаються сумніви в дотриманні прав людини при видачі особи іншій державі – учасниці ЄС, то орган, що виконує ордер, може відмовити у видачі.

Отже, попри те, що принципи довіри та взаємного визнання є автономними, принцип верховенства права та принцип поваги до прав людини і фундаментальних свобод вимагає від держави – учасниці ЄС не автоматичної реалізації принципу довіри та взаємного визнання, а здійснення всього того кола заходів, які уможливають упевнитися, що в іншій державі-учасниці, у разі видачі їй особи, не будуть порушені права цієї особи й її основоположні свободи. Коло цих заходів має невичерпний характер: аналіз звітів Комітету Ради Європи з питань запобігання катуванням, аналіз рішень Європейського суду з прав людини у справах проти держави, втручання політичних діячів у судові процеси в державі, запити до органів державної влади держави – учасниці ЄС тощо. На державу-учасницю покладається

²⁷ Judgment of the Court (Grand Chamber) of 25 July 2018. Request for a preliminary ruling from High Court (Ireland). Case C-216/18 <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:62018CJ0216>> (accessed 15.06.2025).

обов'язок зібрати всі належні докази того, що не буде дотримано прав людини в разі видачі особи іншій державі-учасниці.

Прийняття Регламенту 2017/1939, яким була заснована Європейська прокуратура²⁸ для більш ефективної боротьби зі злочинами, що зачіпають фінансові інтереси Європейського Союзу, теж актуалізувало питання меж принципів довіри та взаємного визнання при здійсненні судового співробітництва у кримінальних справах між державами-членами.

Так, Прокуратура Європейського Союзу через європейського делегованого прокурора в Німеччині здійснювала попереднє розслідування щодо G.K., S.L. та B.O.D. GmbH, які підозрювалися в оформленні недостовірних (фальшивих) митних декларацій і, як наслідок, у завданні збитків фінансовим інтересам Європейського Союзу на суму близько 1 295 000 євро. Розслідування проводилося в Німеччині, але Прокуратура ЄС вважала за доцільне й необхідне зібрати докази і в інших державах-учасницях, зокрема в Австрії. Для досягнення цієї мети європейським делегованим прокурором у Німеччині було доручено помічнику європейського делегованого прокурора в Австрії проведення обшуку та арешту майна обвинувачених осіб у Австрії. 9 листопада 2021 р. останній видав наказ про проведення обшуків і виїмок у приміщеннях B.O.D. та її материнської компанії, а також у приватних помешканнях G. K. та S.L., розташованих у Австрії. Також Прокурор звернувся до компетентних австрійських судів з проханням санкціонувати ці заходи, і вже після отримання відповідних дозволів призначені заходи були реалізовані²⁹.

Але 1 грудня 2021 р. G.K., B.O.D. та S.L. оскаржили до Вищого земельного суду Відня рішення австрійських судів, які санкціонували згадані заходи.

З одного боку, діють принципи взаємної довіри та взаємного визнання. Але з іншого боку, постало питання, чи вимагає принцип поваги до прав людини і фундаментальних свобод, верховенства права в тих випадках, коли призначені слідчі заходи вимагають судовий дозвіл у державі – члені європейського делегованого прокурора, розгляду судом питання про застосування цих процесуальних заходів у світлі всіх процесуальних і матеріальних норм, установлених цією державою-членом?

Дійсно, п. 1 ст. 31(3) Регламенту 2017/1939 передбачає, що судовий дозвіл повинен бути отриманий відповідно до законодавства держави – члена ЄС, яка надає допомогу європейському делегованому прокурору, в тому випадку, коли призначений слідчий захід вимагає такого дозволу виключно відповідно до національного законодавства цієї держави-учасниці³⁰. Але ні

²⁸ Регламент Ради (ЄС) № 2017/1939 від 12 жовтня 2017 р. про імплементацію посиленої співпраці стосовно створення Європейської прокуратури <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_025-17#Text> (дата звернення 15.06.2025).

²⁹ Judgment of the Court (Grand Chamber) 21 December 2023 in Case C-281/22 <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:62022CJ0281>> (accessed 15.06.2025).

³⁰ Регламент Ради (ЄС) № 2017/1939 (п. 28).

ст. 31, ні ст. 32 Регламенту 2017/1939 не визначають обсяг перегляду, який повинен здійснювати компетентний національний суд держави – учасниці ЄС.

Велика Палата Суду ЄС у своєму рішенні від 21 грудня 2023 р. зазначила, що,

визначаючи процедури, встановлені цим Регламентом, законодавчий орган ЄС мав намір створити механізм, який би забезпечував такий же високий рівень ефективності транскордонних розслідувань, які проводяться Європейською прокуратурою, що і при застосуванні процедур, передбачених системою судового співробітництва у кримінальних справах між державами-членами, яка ґрунтується на принципах взаємної довіри та взаємного визнання... Регламент 2017/1939 встановлює для цілей співпраці між делегованими прокурорами ЄС у контексті транскордонних розслідувань Європейської прокуратури розмежування між обов'язками, пов'язаними з обґрунтуванням і прийняттям призначеного заходу, які належать до компетенції провідного делегованого прокурора ЄС, і обов'язками, пов'язаними з виконанням цього заходу, які належать до компетенції помічного делегованого прокурора ЄС. Відповідно до такого розподілу обов'язків будь-який перегляд судового дозволу, що вимагається згідно із законодавством держави-члена помічного делегованого прокурора ЄС, може стосуватися лише питань, пов'язаних з виконанням цього заходу, за винятком питань, що стосуються обґрунтування та прийняття цього заходу»³¹.

Щодо питань, пов'язаних з обґрунтуванням і прийняттям призначеного заходу, Суд ЄС зазначив, що «<...> вони повинні підлягати попередньому судовому розгляду в державі-члені провідного делегованого прокурора ЄС, у разі серйозного втручання в права відповідної особи, гарантовані Хартією основоположних прав Європейського Союзу»³².

Отже, при здійсненні досудового розслідування Прокуратурою ЄС принцип взаємної довіри та взаємного визнання передбачає, що держава-член провідного делегованого прокурора повинна забезпечити попередній судовий розгляд умов, пов'язаних з обґрунтуванням і прийняттям призначеного слідчого заходу, з обов'язковим врахуванням вимог, що впливають з Хартії. Акцентуємо увагу, що норма права, яка передбачає врахування вимог, що впливають з Хартії, є імперативною.

Щодо самих слідчих заходів, які здійснюються в державі – члені ЄС на виконання доручення європейського делегованого прокурора держави – учасниці ЄС, саме держава-член, у якій вживаються ці слідчі заходи, має передбачити в своєму національному законодавстві таку адекватну й достатню гарантію, як попередній судовий розгляд. Наявність такої гарантії, як попередній судовий розгляд щодо саме виконання слідчих заходів дає змогу досягти мети – забезпечити законність і необхідність таких заходів, а також забезпечити ефективність транскордонних розслідувань в ЄС.

³¹ Judgment of the Court (Grand Chamber) 21 December 2023 in Case C-281/22 (n 29).

³² Judgment of the Court (Grand Chamber) 21 December 2023 in Case C-281/22 (n 29).

У протилежному випадку – якби національні суди однієї держави-учасниці, у якій вживаються ці слідчі дії на виконання доручення європейського делегованого прокурора іншої держави-учасниці, були б наділені компетенцією і здійснювали попередній судовий розгляд щодо необхідності вжиття слідчих заходів, і порядку їх вжиття, то це знизило б ефективність транскордонних розслідувань у ЄС, адже компетентний орган держави – члена помічного делегованого прокурора ЄС повинен був би запитати всі матеріали кримінальної справи, всебічно вивчити їх, а за необхідності ще й забезпечити їх переклад. Крім того, він би здійснював перевірку необхідності застосування слідчих дій не відповідно до свого національного законодавства, а відповідно до законодавства держави – члена провідного делегованого прокурора ЄС.

Натепер Україна активно інтегрується в ЄС. Ми одностайні з А. Грицьків у думці, що з підписанням Угоди про асоціацію фактично було визначено курс на узгодження усіх сфер діяльності органів державної влади в Україні з європейськими стандартами, зокрема щодо міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю³³. Також українські дослідники слушно зазначають, що стандарти ЄС повинні бути не зовнішнім орієнтиром, а внутрішнім імперативом³⁴ для вдосконалення правового регулювання судового співробітництва у кримінальних справах з державами-членами.

Водночас при реалізації принципу довіри та взаємного визнання в Україні є певні перепони, що вимагає внесення змін і доповнень до законодавства України. Так, попри те, що правова особливість інституту європейського ордеру на арешт полягає в тому, що рамкове рішення не містить заборони щодо передачі державами – учасницями ЄС своїх громадян і держави-учасниці можуть закріплювати в своєму національному законодавстві в якості умови передачі свого громадянина положення, відповідно до якого після участі цієї особи в судовому засіданні в іншій державі-учасниці вона має бути відправлена назад до країни-учасниці, яка її видала, для відбування покарання, тим не менш Конституція України забороняє видачу громадян України іншій державі (ст. 25)³⁵. Таке застереження містить і ч. 1 ст. 10 Кримінального кодексу України: ‘<...> громадяни України, які вчинили злочин поза межами України, не можуть бути видані іноземній державі для притягнення до кримінальної відповідальності та віддання до суду’³⁶. Тобто йдеться про пряму заборону видачі громадян України іншій державі, від-

³³ Грицьків (н 7).

³⁴ Л Бзова, М Мамчин, ‘Принципи взаємної довіри та взаємного виконання судових рішень в європейському кримінальному судочинстві: аналіз практики суду ЄС’ [2025] 3 Юридичний науковий електронний журнал 337–340.

³⁵ Конституція України від 28 червня 1996 р. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>> (дата звернення 14.06.2025).

³⁶ Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>> (дата звернення 14.06.2025).

повідно між положеннями Рамкового рішення про ЄОА та конституційними принципами нашої держави існують суперечності.

Інше питання, яке потребує внесення змін до законодавства України при імплементації принципів довіри та взаємного визнання, – визначення кола суб'єктів європейського ордеру на арешт, а саме закріплення в законодавстві України органу / органів, який видає ордер, та органу, який виконує ордер.

Хоча виконання цих функцій покладається Рамковим рішенням на судові органи, тим не менш, зважаючи на свої національні традиції та інші чинники, кожна держава – член ЄС має право на власний розсуд закріпити в національному праві, які саме судові органи в широкому розумінні цього терміна вона наділить повноваженнями видавати ордер, а який – виконувати.

Зокрема, право ЄС не передбачає вимоги, що функція з видачі ордеру має бути покладена виключно на суд. Високий суд Лондона звертає увагу на те, що:

<...> Не можна сказати, що термін “судовий” стосується тільки судді, який виносить рішення. Інші, зокрема прокурори, також можуть бути введені в цей термін для різних цілей. Це повністю узгоджується з принципами взаємного визнання і взаємної довіри, щоб визнати дійсним європейський ордер на арешт, виданий органом кримінального переслідування, призначеним відповідно до ст. 6 Рамкового рішення³⁷.

З Високим судом Лондона одностайний і Верховний суд Сполученого Королівства³⁸. Сьогодні в низці держав – учасниць ЄС ордери видають прокурори.

Висновки. У статті досліджено еволюцію принципів довіри та взаємного визнання при здійсненні судового співробітництва у кримінальних справах між державами – членами ЄС та виділено такі її етапи: 1) 1999 р. – формулювання принципу взаємного визнання судових рішень Європейською Радою в Тампере. Основними сутнісними ознаками принципу взаємного визнання були: правовий захід / заходи мають бути встановлені саме рішенням національного суду однієї з держав – членів ЄС (не третіх країн); саме встановлений у судовому рішенні захід / заходи має визнати і, якщо є необхідність, виконати інша держава-член; визнання і виконання орієнтовано виключно на результат, який має бути досягнутий і має бути аналогічний чи подібний до того результату, який досягався б у тій державі-учасниці, яка встановила захід / заходи, які має визнати і за необхідності виконати інша держава-учасниця; 2) 1999–2001 рр. – наближення та взаємне визнання процесуальних гарантій для підозрюваних і обвинувачених у кримінальних провадженнях на всій території ЄС. Закріплення в Хартії основоположних прав Європейсько-

³⁷ Assange v The Swedish Prosecution Authority [2011] EWHC 2849. Cornell Law School <https://www.law.cornell.edu/gender-justice/resource/assange_v_swedish_prosecution_authority_2011_ewhc_2849> (accessed 15.06.2025).

³⁸ Assange v The Swedish Prosecution Authority [2012] UKSC 22 <<https://www.supremecourt.uk/cases/uksc-2011-0264.html>> (accessed 15.06.2025).

го Союзу процесуальних гарантій у вигляді спеціальних прав і принципів; затвердження Програми заходів, спрямованих на імплементацію принципу взаємного визнання судових рішень у кримінальних справах; створення інституту європейських ордерів (європейський ордер на арешт, європейський ордер на впровадження слідчих дій, європейський ордер на захист); 3) 2001–2004 рр. – розробка еквівалентних стандартів процесуальних прав у кримінальному провадженні, що ґрунтуються на вивченні існуючого рівня гарантій у державах-членах і демонструють належну повагу до їхніх правових традицій; 4) 2004 –2009 рр. – закріплення у первинному праві ЄС процесуальних гарантій для підозрюваних та обвинувачених у кримінальних провадженнях на всій території ЄС у вигляді спеціальних прав і принципів, посилення цих прав; принцип довіри – презюмується; закріплення в Дорожній карті положення щодо існування стандартів Європейського Союзу щодо захисту процесуальних прав, які належним чином мають імплементуватися та застосовуватися в державах-членах; пошук балансу між принципом взаємної довіри та взаємного визнання і принципом захисту прав людини; 5) 2009 р. – до сьогодні: розвиток принципів взаємної довіри та взаємного визнання.

Розкрито сутнісні характеристики принципів взаємної довіри та взаємного визнання та розроблено концепт цих принципів: мають автономний характер; є основою судового співробітництва у кримінальних справах держав-учасниць; їх реалізація в державах-учасниках має відбуватись так, щоб, здійснюючи свої повноваження, країни не порушили основоположні принципи права ЄС; вони не є абсолютними; наслідком застосування цих принципів не має бути зміна зобов'язання держави-учасниці поважати основоположні права та основоположні правові принципи, які викладені у ст. 6 Договору про ЄС.

При здійсненні досудового розслідування Прокуратурою ЄС принцип взаємної довіри та взаємного визнання передбачає, що держава – член провідного делегованого прокурора повинна забезпечити попередній судовий розгляд умов, пов'язаних з обґрунтуванням і прийняттям призначеного слідчого заходу, з обов'язковим урахуванням вимог, що впливають з Хартії основоположних прав Європейського Союзу. Щодо самих слідчих заходів, які здійснюються в державі – члені ЄС на виконання доручення європейського делегованого прокурора держави-учасниці – саме держава-член, у якій вживаються ці слідчі заходи, має передбачити у своєму національному законодавстві таку адекватну й достатню гарантію, як попередній судовий розгляд. Наявність такої гарантії дає змогу досягти мети – забезпечити законність і необхідність таких заходів, а також забезпечити ефективність транскордонних розслідувань у ЄС.

Встановлено співвідношення між принципами взаємної довіри і взаємного визнання та принципами поваги до прав людини і фундаментальних

свобод, верховенства права: при здійсненні судового співробітництва у кримінальних справах між державами-членами принципи довіри та взаємного визнання не можуть протиставлятися цінностям ЄС – принципами поваги до прав людини і фундаментальних свобод, верховенства права; принцип верховенства права та принцип поваги до прав людини і фундаментальних свобод вимагає від держави-учасниці не автоматичної реалізації принципу довіри та взаємного визнання, а здійснення всього того кола заходів, які дають змогу впевнитися, що в іншій державі-учасниці у разі видачі їй особи не будуть порушені права цієї особи і її основоположні свободи, і коло цих заходів має невичерпний характер; реалізація принципів взаємної довіри та взаємного визнання корелює з вимогою, щоб держава-учасниця впевнилась у тому, що в іншій державі-учасниці права людини і основоположні свободи не будуть порушені.

Алгоритм дій, застосування якого дає змогу державі не порушити права людини і не допустити його порушення іншою державою – учасницею ЄС полягає в такому: 1-й етап – здійснення державою-учасницею ретельного аналізу реальності ризику порушення основоположного права людини іншою державою-учасницею; 2-й етап (у разі встановлення такого ризику) – перевірка національним судом, що виконує ордер на арешт, чи за тих обставин, що були виявлені, існує ризик для особи зазнати порушення прав людини.

Інтегруючись з ЄС, Україна має належним чином імплементувати принципи взаємної довіри та взаємного визнання в законодавство України. Стратегічними шляхами такої імплементатії є: виключення з законодавства України норм права про пряму заборону видачі громадян України іншій державі та закріплення положень, які б дозволяли видачу громадянина України державі – учасниці ЄС для його участі в судовому засіданні в іншій державі-учасниці з подальшим відправленням назад до України для відбування покарання; визначення в законодавстві України кола суб'єктів європейського ордеру на арешт.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Fukuyama F, *Trust: the social virtues and the creation of prosperity* (The Free Press 1995) 4.
2. Seligman A, *The Problem of Trust* (Princeton University Press 1997) 7–8.

Journal articles

3. Bzova L, Mamchyn M, 'Pryntsyepy vzaiemnoi doviry ta vzaiemnoho vykonannya sudovykh rishen v yevropeiskomu kryminalnomu sudochnstvi: analiz praktyky sudu YeS' [2025] 3 Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal 337–340 (in Ukrainian).
4. Deshko L, 'Verkhovenstvo prava, nezalezhnist sudovoi vlady yak tsinnosti YeS ta dystsyplinarna vidpovidalnist suddi v derzhavakh-uchasnytsiakh YeS (za materialamy praktyky Sudu YeS)' [2024] 4 Pravova pozytsiia 60 (in Ukrainian).

5. Slipeniuk V, 'Dovira do pravosuddia yak skladova systemy natsionalnoi bezpeky Ukrainy' [2023] 4 Pravo ta derzhavne upravlinnia 26–32 (in Ukrainian).

Theses

6. Hrytskiv A, 'Yevropeyskyi order na aresht yak instytut kryminalnoho prava Yevropeiskoho Soiuzu' (dys d-ra filosof, 2024) (in Ukrainian).

Dictionaries

7. *Slovník ukrajskoi movy: v 11 tomakh. Tom 2: H-Zh* (I Bilodid (holova redkol), Nauk. dumka 1971) (in Ukrainian).

Websites

8. Komarova T, Lazovski A, Sudova praktyka Sudu spravedyvosti YeS z pytan verkhovenstva prava ta yii znachennia dlia Ukrainy: posibnyk (Pravo-Justice 2024) <<https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/66a/b96/268/66ab96268605b879785995.pdf>> (accessed 16.06.2025) (in Ukrainian).
9. Otsinka hromadianamy sytuatsii v kraini, dovira do sotsialnykh instytutiv, politykiv, posadovtsiv ta hromadskykh diiachiv, stavlennia do okremykh initsiatyv orhaniv vlady (Razumkov Tsent, 26 lypnia 2023) <<https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-stavlennia-do-okremykh-initsiatyv-orhaniv-vlady-lypen-2023r>> (accessed 15.06.2025) (in Ukrainian).

Olena Sinkevych

JUDICIAL COOPERATION IN CRIMINAL MATTERS
BETWEEN EU MEMBER STATES:
PRINCIPLES OF MUTUAL TRUST AND MUTUAL RECOGNITION

ABSTRACT. The article examines the principles of mutual trust and mutual recognition in the implementation of judicial cooperation in criminal matters between EU Member States, their correlation with the principles of respect for human rights and fundamental freedoms, the rule of law.

Based on the analysis of doctrinal sources, primary and secondary law of the European Union, and decisions of the Court of Justice of the EU, the evolution of the principles of trust and mutual recognition in the implementation of judicial cooperation in criminal matters between EU Member States is investigated, its stages are highlighted, their characteristic features are identified, the essential characteristics of the principles of mutual trust and mutual recognition are revealed, and the concept of these principles is developed. The relationship between the principles of mutual trust and mutual recognition and the principles of respect for human rights and fundamental freedoms, the rule of law has also been established: when implementing judicial cooperation in criminal cases between EU Member States, the principles of trust and mutual recognition cannot be opposed to the values of the EU – the principles of respect for human rights and fundamental freedoms, the rule of law; the principle of the rule of law and the principle of respect for human rights and fundamental freedoms require the EU Member State not to automatically implement the principle of trust and mutual recognition, but to implement the entire range of measures that make it possible to ensure that in another EU Member State, in the event of the extradition of a person to it, the rights of this person and his fundamental freedoms will not be violated, and the range of these measures is not exhaustive; The implementation of the principles of mutual trust and mutual recognition correlates with the requirement that an EU member state be sure that human rights and fundamental freedoms will not be violated in another EU member state.

The situation regarding appeals by national courts of EU member states to the Court of Justice of the EU regarding the application of the principles of mutual trust and mutual recognition is analyzed. An algorithm of actions is proposed, the application of which allows a state not to violate

human rights as a value and to prevent its violation by another EU member state, consisting of the following: 1st stage – the implementation by the EU member state of a thorough analysis of the reality of the risk of violation of a fundamental human right by another EU member state; 2nd stage (if such a risk is established) – verification by the national court executing the arrest warrant whether, under the circumstances that have been identified, there is a risk for the person to suffer a violation of human rights.

It is noted that, when integrating with the EU, Ukraine should take measures to strengthen mutual trust between the judicial authorities of the EU Member States and Ukraine. The key to such strengthening lies in the real and effective implementation of the principle of respect for human rights and fundamental freedoms, the rule of law, and in a unanimous understanding of the content of the principles of mutual trust and mutual recognition and not illusory, but real ensuring of their effectiveness in practice without political interference. The strategic ways of properly implementing the principles of mutual trust and mutual recognition in the legislation of Ukraine are as follows: excluding from the legislation of Ukraine the legal norms on the direct prohibition of the extradition of citizens of Ukraine to another state and enshrining provisions that would allow the extradition of a citizen of Ukraine to an EU Member State for his participation in a court session in another EU Member State with subsequent sending back to Ukraine to serve his sentence; defining in the legislation of Ukraine the circle of subjects of the European arrest warrant.

KEYWORDS: human rights; rule of law; respect for human rights and fundamental freedoms; principle of mutual trust; extradition; arrest warrant; principle of mutual recognition; national court; Court of Justice of the EU.